

Tábor smrti Talerhof (1)

Předmluva:

K napsání série těchto článků mě donutila vlastní neznalost. Původně jsem měla jen přeložit vzpomínkový článek pro Leva-net k stoletému výročí událostí na Haliči a v Talerhofu, ale po přečtení jsem zjistila, že mé znalosti událostí jsou nulové. Začala jsem tedy pátrat a to, co jsem zjistila, bylo z mého hlediska tak závažné, že jsem se nechtěla omezit jen na krátký překlad textu, který již nějaké znalosti o věci předpokládal. Sepsala jsem tedy několikadílné povídání, jehož účelem není žádné „vědecké bádání“, ale pokus o osvětu. Prostě seznámit ostatní se zapadlými událostmi, o kterých u nás asi více lidí nemá ani ponětí a škola vám je těžko přiblíží. Pokud se mé povídání stane základem pro vaše vlastní hledání a třeba i k jině málo objasňované době, pak články splní svůj účel.

Posledním impulsem pro napsání článků byl „těžký souboj“ Ukrajince a Rusa na jednom ruském webu. Ukrajinec Rusovi vyčítal snad všechny hříchy světa, mj. hladomor ve Lvově 1932-33. Ukrajinec nadával na Stalina, jak je chtěl všechny zničit a že to ví od své babičky. Ta mu vyprávěla, kolik jí zemřelo sourozenců a jak z hladu jedli i kůru ze stromů. Rus zcela klidně zareagoval – „a jseš si jistý, že to zapříčinil Stalin a Rusko?“ - Následovala sprška nadávek, sprostých slov a urážek od Ukrajince. Rus zůstal v klidu a napsal: „Ukázal jsi, jaký jsi hlupák. Hladomor ve Lvově v r. 1932 nemohl způsobit Stalin a Rusko, protože v té době patřil Lvov Polsku.“ A pak bylo po souboji... Ukrajinec už se neozval.

Čerpala jsem ze zdrojů, na které jsem narazila a z mého hlediska se jeví jako objektivní, nezaujaté. Základem pro mě bylo pojednání „Talerhof a Terezín“ V.R.Vavrika, Rusína z Haliče, který na vlastní kůži událostmi prošel a jen těžko by se dal označit za „zdroj komunistické propagandy“. V článku často používám slovo „rusofil“ (používá jej i Vavrik) a to proto, že čeština nemá nějaký jiný vhodný výraz. Rusofilstvím v tomto případě ale není myšlen nekritický obdiv k ruskému národu, ale naopak sounáležitost, uvědomování si společných kořenů, kultury, tradic, historie.

* * *

Když se řekne „tábor smrti“, většina lidí si představí buď nacistické koncentráky nebo ruské gulagy. Ve světonázoru lidí se hluboko usídlilo přesvědčení, že koncentrační (likvidační) tábory jsou „vynálezem“ nacistického nebo komunistického režimu, tj. za všechno špatné „na západě“ může Hitler a za to špatné „na východě“ Stalin.

Koncentrační tábor Talerhof se ale nacházel na území Rakouska – Uherska v malebném alpském údolí nedaleko Štýrského Hradce (Graz). Postaven byl na začátku 20. století a jeho určením byla likvidace neloyalního ruskojazyčného obyvatelstva z oblasti Haliče. První vězni sem byli dovezeni 4.zářím 1914, takže letos si připomínáme sto let od existence prvního takto zruďného zařízení na evropském kontinentu. Dnes po něm nenajdete žádné stopy a pokud byste chtěli uctít oběti rakousko-uherské monarchistické krutosti, museli byste na letiště ve Štýrském Hradci. Tábor fungoval do 10.května 1917 a po ukončení války byl okamžitě likvidován, aby po něm nezůstalo ani stopy a události upadly do zapomnění. Dokumenty z tábora byly označeny za přísně tajné. Na místě, kde tábor stával, postavili velké mezinárodní letiště, kde má dnes svou leteckou základnu i NATO. Jediným památkem, připomínajícím události etnocidy, bylo muzeum ve Lvově.

Teprve na začátku nového tisíciletí vypuklo v Rakousku zděšení, když vyšel vzpomínkový článek o existenci koncentračního tábora v jakémsi časopise. Současní Rakušané neměli ani tušení, co bývalo dříve na místě současného letiště. Konečně musely být odtajněné dokumenty a historikové do nich mohli nahlédnout. A nevycházeli z úžasu, jakých krutostí se dopouštěla tehdejší monarchie na svých vlastních občanech. Ano, svých vlastních občanech. Halič byla od r. 1772 součástí Rakouska – Uherska. A ta hrozná monarchistická krutost a nemilosrdnost vůči tehdejšímu haličskému obyvatelstvu pramenila z mnoha neúspěšných pokusů učinit toto obyvatelstvo nenávidným vůči Rusku a odervat ho od pravoslaví. Nepomohlo ani dosazování nejohavnějších bezpáteřných přísluhovačů z řad tamních obyvatel na správní místa. Nepomohlo zastrasování a dokonce ani placený „bonzsystem“, kdy každému, kdo nějak udá svého souseda, byla vyplácená celkem vysoká peněžní odměna.

Rakousko – Uhersko sice získalo území, o které tak dlouho soupeřilo s Polskem, ale zůstala obava, že v případě „neshod“ s carským Ruskem se tamní obyvatelé postaví za Rusko a ne za „svou“ monarchii. Viz mapa: [http://cs.wikipedia.org/wiki/Korunní_země_\(habsburská_monarchie\)](http://cs.wikipedia.org/wiki/Korunní_země_(habsburská_monarchie))

Myšlenka internačních (koncentračních) táborů pro nepohodlné nebo nějak nebezpečné obyvatele sahá však do starší doby, než k začátku 1. světové války. V době druhé Búrské války, vedené na africkém kontinentu kvůli nalezištím zlata, napadlo náčelníka štábu vojsk Jejího veličenstva, člena anglické aristokratické elity Horatia

Herberta Kitchenera, že pokud teritorium zbaví civilistů, nebude mít kdo podporovat búrské partyzány. Búrští partyzáni totiž činili anglickým vojákům tak trochu problém... Nijak si s nimi neuměli poradit a dostali se do patové situace.

Ctihodný earl Kitchener razil přesvědčení, že pro vítězství jsou dobré všechny prostředky, ať jsou jakkoliv kruté a nelidské. Nechal internovat civilisty na určené místo, kde byli pod vojenským dohledem – jako váleční zajatci. Netrápilo ho, že takové množství lidí vyžaduje určité zázemí a hlavně – je potřeba lidi také občas nakrmit. Internovaní masově umírali na žízeň, hlad, infekční nemoci, kruté zacházení, žili v katastrofálních podmínkách, spali na holé zemi. Celkem byla internovaná více jak polovina celkového osídlení búrských zemí, tj. okolo 200 tisíc lidí. A búrské tábory smrti byly v Anglii prezentované jako „tábory pro ochranu civilistů“, kde nebylo internovaných, byli jen „dobrovolní hosté Jejího veličenstva“. Tuto „královskou ochranu“ nepřežilo na 26 tisíc lidí, nejvíce bylo dětí do šestnácti let. Búrové se nakonec vzdali a to hlavně proto, aby jejich rodiny nebyly úplně vyhlazené.

Více o búrských válkách:

- http://www.valka.cz/clanek_10431.html
- <http://www.zaxodi-v-internet.ru/concentration-camps.html>

Rakousko – uherská monarchie použila „zkušenosti“ anglických kolegů a připravila svůj vlastní plán „očisty“ haličského území od neloajálního obyvatelstva. Přitom vzala do úvahy i metody svých polských kolegů, kteří za staletí haličského vlastnictví systematicky odstraňovali „rusofily“ a nahrazovali je cizím, více loajálním obyvatelstvem. Ona loajálnost spočívala také na katolické víře, tj. pravoslaví bylo potlačováno (a po určitou dobu také zakázáno) a jedinou povolenou alternativou bylo náboženství katolické.

Polákům, kteří území Maloruska a Červené Rusi spravovali již od 13.století, se po celou dobu nedařilo „ohněm a mečem“ vymýtit z obyvatelstva jejich pojetí o vlastní etnické příslušnosti k ruskému národu. Už jen názvy Rusín, Malorus, Červená Rus, příliš připomínaly, kam toto obyvatelstvo etnicky patří. Etnikum Bojků, Lemků, Huculů, Rusínů, Goralů – ti všichni odvozovali svou příslušnost od „ruských“, tj. pokládali se za příslušníky ruského národa. Vždy a všude se velké etnické skupiny skládají z mnoha subetnik, které se nějakými způsoby navzájem od sebe odlišují. Někteří žili v rovinách, někteří v horách, někdo zas na hranici s nepřátelským civilizačním světem, jiní v lesích nebo na mořském pobřeží. A některá subetnika se ocitla během věků pod nadvládou jiné civilizační kultury.

Všechny tyto okolnosti určují jiný vývoj – jak v řemeslech, zvycích, životním stylu nebo místní historii. Mohou také ovlivnit i jazykovou podobu, tj. výslovnost, slangy, slova převzatá z jiného jazyka, se kterým se etnikum setkává. Ale všichni přitom cítí etnickou jednotu, pokládají se za jeden národ. Národ je vždy o etnické jednotě, kterou spojují kombinace tří typů příznaků:

1. Fenotyp (barva vlasů, tvar očí, barva pleti atd.) – sdílené geny
2. Etnické – společné kořeny (předci, víra, společné posvátné „stavební kameny“ a historie vývoje)
3. Jazyk a kultura

A každý nepřítel, už od dob Říma, se jako první zaměří právě na podkopání této etnické jednoty. Údery jsou nanášené v kombinaci na všechny tři národnostní příznaky s cílem rozeštvát, postavit proti sobě subetnika. Pak se lépe provádí „rozděl a panuj“.

V „ukrajinském projektu“ byl hlavní úder veden na jazyk a historii. Již Poláci, kterým vůbec nevyhovovaly asociace při vyslovení názvů Malorus, Červená Rus, začali zavádět pro tato území jeden společný název – Okrajina, Ukrajina. Nebyl to jejich vymyšlený název, ale název, který pro tato území používali tamní židé.

Rakousko – uherská monarchie jen využila a „zdokonalila“ prostředky, které před ní používali jiní. Shovívavě na Haliči tolerovala tehdy módní „národní obrození“, které obecně probíhalo napříč Evropou zhruba od poloviny 19. století. Tolerovala i tehdejší vlnu rusofilství, která, zachvátila celé území Haliče i Bukoviny. Dneska to zní velmi neuvěřitelně, ale v celé této oblasti tehdy vznikaly vlastenecké spolky, úzce spolupracující s ruskými, vydávaly se ruské noviny, knihy, vznikaly spolky přátel ruské literatury. Ve vesnici Zabolotovce dokonce postavili Puškinův památník – jako úplně první na neruském území. Tyto obrozenecké aktivity brzy přerostly v politickou sílu a v roce 1871 byla ustanovena Ruská rada, hájící práva ruskojazyčného obyvatelstva. Petici k císařskému dvoru, požadující svobodně používat ruský jazyk a učit ho na školách, podepsalo tehdy přes sto tisíc lidí.

A co na to monarchie? Tolerovala, dokonce i autonomii přislíbila (a později přiznala, ovšem s polskou správou). Ve skutečnosti ale všechny pokládala za své úhlavní nepřátele. Již tehdy její úředníci měli za úkol vést si černé spisky všech nejaktivnějších a vzdělaných „rusofilů“, včetně kněží v tehdy se legalizujícím pravoslaví. A tyto spisky byly využity až těsně před začátkem 1. světové války a hned po něm.

Povolené „obrození“ bylo využito k odhalení potencionálních nepřátel, určených k likvidaci. A druhým jeho „efektem“ bylo nenápadné spouštění „ukrajinského projektu“ jako nové politické síly, pomocí, dneska bychom řekli, páte kolny. V jejich pojetí bylo vlastenectví zaměněno za nacionalismus jakéhosi výjimečného „ukrajinského národa“, který pod ruskou tyraníí byl téměř vyhlazen a upadl do zapomnění. Co na tom, že chyběla historická data, chyběly důkazy? Co chybělo, bylo vymyšleno. A to, co původně začalo jako módní záležitost a nevinná hra hrstky mladých intelektuálů na „osobitý národ“, bylo podpořeno státní mocí jak Rakouska – Uherska, tak později Německa a Sovětského svazu, aby skončilo později u krveprolití a teroru na „rusofilech“ v dobách obou světových válek i dneška.

Projekt „ukrajinizace“ měl a má za úkol zbavit území rusky smýšlejícího etnika a nahradit ho jiným, ruskou kulturu nenávidějícím.

„Ukrajinství“ se snaží tvářit jako národní vlastenectví, ale ve skutečnosti bude vždy opakem každého hnutí podobného ražení, protože odvrhlo své národní kořeny. Chybí mu etnická sounáležitost, o kterou by se mohlo opřít a vytvořit tak samostatný národ. Jestliže se v jiných zemích národnost vytvářela na již existujících společných etnických základech a historických tradicích, pak ta ukrajinská začínala prakticky od nuly, tj. vnutila obyvatelstvu novou, nikdy dříve neexistující identitu. Ještě na konci 19. století se žádný z obyvatel území nepokládal na Ukrajince. Hrstka mladých „obrodilých“ intelektuálů byla lidem spíše k smíchu a jen díky podpoře „mocných“ se mohla stát později politickou stranou, která pomohla míchat kartami osudu nejen Haliče.

– *Zažehneme požáry až za Dněpr a Don, do samého srdce Rusi. Zažehneme spory a nenávisť mezi ruský národ, že budou sami sebe rvát vlastními spáry. A my, Poláci, přitom budeme růst a sílit.* – Ludvík Meroslavský, 1864

– *Rusové – to jsou nepřátelé monarchie. Je nemá cenu zastrašovat, oni se musí vyhubit. Přáteli monarchie mohou být pouze Ukrajinci. Zbavit se ruských bez teroru není možné.* – generálmajor Franz Rimel, guvernér Lvova, 1914

– *Ve skutečnosti tahle Ukrajina je mým vlastním dílem a ne vědomá vůle ruského národa. Vytvořil jsem Ukrajinu proto, abychom mohli uzavřít mír alespoň s částí Ruska.* – Max Hoffmann, 1919

– *V německých politických kruzích bylo již dlouho přáním, aby se Ukrajina stala samostatným státem. Myslí si, že to bude přínosem pro Německo.* – Michail Gruševský, 1918 (Gruševský – politik nacionalista, ten, který sepsal „nové dějiny ukrajinského národa“)

– *Nelze upřít Ševčenkovi, že měl rád Ukrajinu. Ale ať mi kdokoliv z Haličanů nebo našich ukrajinských šovinistů odpoví poctivě podle svědomí, jestli by také zavrhl ruskou kulturu. Zavrhl Puškina, Gogola, Tolstého a uznával jen kulturu haličskou. Myslím si, že by si to nikdo z nich nepřál. Pokládám za důležité, aby každé dítě doma i ve škole mohlo hovořit jazykem, jakým ho naučila mluvit matka, a učilo se dopodrobna historii Ukrajiny. Pokládám za nutné, aby Ukrajinci pracovali na své vlastní kultuře, ale zároveň pokládám za nesmyslné a životu nebezpečné zavrhnout kulturu ruskou a úplně se od ní oddělit. Při svobodném přístupu jak k ukrajinské, tak k ruské kultuře můžeme jen vzkvétat, ale pokud se nyní ruské kultury zřekneme, budeme jiným národům sloužit jen jako rohožka a nikdy ničeho velikého nedosáhneme.* – P.P. Skoropadskij, hejtman Ukrajiny, 1918

Dokument k tématu, pro rusky rozumějící:

<http://kinostok.tv/video/328555/ubit-russkogo-v-sebe-ili-otkuda-est-poshla-ukraina>

Tábor smrti Talerhof (2)

Rakousko – Uhersko štědře podporovalo haličské „ukrajinství“, protože dobře vědělo, co při tomto druhu „vlastenectví“ v národě nastane. Mělo s tím bohaté zkušenosti – z ostatních slovanských zemí, které byly součástí monarchie už delší dobu. Upřednostňováním a zvýhodňováním jedné (loajální) skupiny etnika nad druhou (neloajální) se docílí udavačství, vzájemné nenávisť, rozkolu a teroru uvnitř samotného etnika. A to vše bez větší námahy „správce“, vlastníma rukama dříve jednotného etnika.

„Ukrajinci“ splňovali vše, co bylo pro monarchii žádoucí a výhodné. Byli loajální k monarchii a byli prodejní. Vzhlíželi se ve vídeňském životním stylu a vším domácím pohrdali jako „necivilizovaným“ a provinčním.

V Rusku viděli „staletého“ nepřitele. Neuznávali pravoslaví, vyznávali buď víru římskokatolickou nebo řeckokatolickou (zásadní rozdíl mezi pravoslavím a oběma jmenovanými církvemi je v tom, že pravoslaví neuznává autoritu papeže – ale pozor, jsou ještě tzv. „unianti“, kteří se sice hlásí k pravoslaví, ale papeže uznávají). Nacionalisté nenáviděli i Poláky, ale v té době Polsko jako země nepředstavovalo pro monarchii hrozbu. Jako stát v té době neexistovalo, protože území bylo v 18. století rozděleno mezi Rakousko – Uhersko, Rusko a Prusko (Německo).

Na začátku 20. století byla politická situace v Haliči ještě vyrovnaná. Ve volebním období 1901 – 1907 „ukrajinští“ nacionalisté nekandidovali, neboť jako politická síla ještě nebyli zformovaní. Ve Lvově měla své sídlo a politické zastoupení jak Ruská rada (zastupující ruskojazyčné obyvatel), tak Polský sejm (zastupující polsky mluvící obyvatel). Najdeme tu však i mnoho krajanských spolků různých národností, mj. i Českou besedu. Lvov na počátku 20. století byl, dá se říci, městem mnoha národů monarchie. Rusíni ještě do začátku 1. světové války tvořili většinu. Silné zastoupení tu však měli hlavně Poláci, také Maďaři, Češi a Slováci (mezi nimi mnoho židů, ale v té době národnost židovská ještě neexistovala).

Češi přicházeli na území Haliče hlavně „pracovně“. Monarchie využívala jejich pracovní dovednosti a hlavně schopnost rozumět ruštině a polštině. Kdo z Čechů sem byl dosazen ke státní službě, musel být loajální k monarchii.

Situace kolem nacionalistů se začala dramaticky měnit před volbami v roce 1907. Na tehdejšího gubernátora Haliče, hraběte Andrzeje Potockého (Polák) „politicky tlačili“, že volby musí být ovlivněny tak, aby nacionalistické (konzervativní) ukrajinské strany získaly většinu. On odmítl s tím, že je aristokrat a má nějaké své zásady a pojetí o cti. Volby dopadly tak, že nacionalisté většinu nezískali. A hrabě Potocký zaplatil životem. Zastřelil ho studentík Miroslaw Syczyński, kterému Potocký paradoxně pomohl dostat se na studia. Syczyński se v té době cítil „Ukrajincem“ a tak vykonal, co po něm „ukrajinství“ žádalo. Po Potockém byl na místo gubernátora dosazen „Ukrajinec“ Bobrzyński. Na svém postu vydržel až do začátku války (a na konci se na krátkou chvíli vrátil), ale musel čelit silnému odporu jak ze strany Rusínů, tak Poláků.

Tento pán ale stihl sjednotit nacionalistické strany pod Konzervativní lidovecký a ukrajinský blok, který také na Haliči v roce 1911 vyhrál volby.

Od roku 1912 se Halič nořila do stupňujících se represí a teroru. V první řadě se „konzervativní Ukrajinci“ zaměřili na inteligenci a politické odpůrce. V roce 1912 byli na udání zbaveni vojenských hodností rusky smýšlející důstojníci. Totéž se dělo na školách a na univerzitě, jak mezi učiteli, tak mezi studenty. Čistky proběhly mezi politiky a úředníky. Vykonstruovaná obvinění a soudní procesy, končící většinou trestem smrti nebo doživotním žalářem. Většina obvinění stála na „vlastizradě“ v podobě špionáže „pro cizí mocnost“ (myšleno tím carské Rusko). Ve skutečnosti bylo jedinou vinou odsouzených jejich „rusofilství“, tj. odmítnutí „ukrajinství“.

Obyčejným rolníkům, většinou prostým a negramotným, bylo „ukrajinství“ vštěpováno násilně - bitím, týráním, šikanou, zabavováním a ničením majetku, jejich zdroje obživy. Dělníkům se snížila mzda na úroveň r. 1885 a pracovní doba se prodloužila na 12 – 16 hodin denně. Práci nebylo lehké získat, protože v požadavcích se najednou objevilo „ukrajinská národnost“ a „pouze ukrajinsky mluvící“. I toto donutilo mnohé chudáky, aby se k „ukrajinství“ přihlásili a začali se učit řeč, která jim byla úplně cizí.

(Pozn.: I ikona ukrajinské literatury, spisovatel Taras Ševčenko, si psal svůj osobní deník rusky a ne ukrajinsky.)

Asi nepřekvapí, že v roce 1913 vypukl ve lvovské oblasti velký hladomor. A jedinou mocností, která vyslyšela volání o pomoc, bylo carské Rusko. Tam uspořádali sbírku na pomoc hladovějícím a peníze poukázali

krajanským spolkům Haliče.

Nahlédněme nyní do vzpomínkové knihy Vasilije Romanoviče Vavrika, haličského rodáka a vězně, který prošel koncentračními tábory Talerhof a Terezín (knihla byla vydána k padesátiletému výročí Talerhofu):

Obhájci Rusi našli nejsilnější podporu v mase nejobyčejnějších lidí Haliče. Pro prostého rolníka bylo velmi těžké se z ničeho nic přerodit z Rusína na Ukrajince. Bylo pro něj nemyslitelným najednou pošlapat vše, co mu po staletí bylo svaté a duši drahé. Nemohl pochopit, proč najednou ukrajinští profesoři tak mlhavě, mazaně a složitě mění Rus na Ukrajinu a zaměňují jedno s druhým. Vším svým bytím obyčejný národ rozpoznal, že se tvoří lež, faleš a zrada. Tím spíše, že všichni zastánci Ukrajiny přešli tak snadno a rychle na stranu německého a maďarského teroru. Pro národní masu byl nepochopitelný požadavek zvířecí nenávisti k „moskalům“. Svou pravdivou intuicí a bezprostředním vnímáním k nim cítili rodovou spřízněnost, stejně jako k Bělorusům, a pokládali je za nejbližší příbuzné Malorusi.

Čím silnější byl tlak na vzbuzování nenávisti k Rusku, tím větší byl odpor Zakarpatí. Za milovanou Rus šli bez bázně na šibenice, k popravám, na muka týrání a nelidského ponížení koncentračních táborů v Talerhofu, Terezíně, Vídni, a jiných věznic Rakouska – Uherska. Šli po tisících, a strádali, umírali v mukách a ponížení, za ruskou víru svých předků, za ruské slovo, za ruskou ikonu, za ruskou duši i srdce, za ruskou píseň, za ruskou zemi, čest i svědomí.

Válečné bubny zněly v Evropě již nějakou tu dobu, čekalo se jen na vhodnou záminku, signál. Na politické mapě bylo příliš mnoho silných hráčů, bažících po surovinách a koloniích. Nahromaděné problémy snad ve všech sférách hrozily výbuchem – a řešením byla válka. Soupeři byli předem jasní. Již v roce 1879 uzavřelo spojení Prusko (Německo), Rakousko – Uhersko a Osmanská říše. Později, v roce 1893, uzavřelo spojení Rusko, Francie a Anglie. Čím blíže válka byla, tím více stoupal teror habsburské monarchie vůči slovanskému obyvatelstvu v korunních zemích.

Válka byla vyhlášena přesně měsíc po atentátu na arcivévodu Ferdinanda, tj. 28.07.1914. Šlo sice o vyhlášení války Srbsku, ale na Haliči se téměř okamžitě rozpoutalo peklo. Ubohé haličské obyvatele pronásledovali a týrali nejen představitelé monarchistické moci, ale hlavně „novoukrajinci“. Nešlo jen o arest „nespolehlivých osob“ z černých spisků. Šlo hlavně o lidská jatka – bez soudu, bez důkazů. Většinou jen na udání „spoluobčanů“. Běsní psychopati byli schopni během jediného dne vyvraždit celou vesnici, včetně kojenců. Vavrik píše např. o vesnici Cuněvo, kde vojáci ves vypálili, sehnali obyvatele na jedno místo a oddělili muže od žen a dětí. Muže postavili v řadách ke stromům a věšeli jednoho po druhém před zraky jejich dětí, žen a matek. Víc jak šedesát jich bylo. Žen a dětí na osmdesát. Ty pak krátce věznili na Haliči a přeživší pak odpravili do Talerhofu. „Lov“ probíhal také na kněžích pravoslavné církve. Někoho vzali do zajetí, někoho povraždili s celou rodinou. Halič se tehdy topila v krvi a plála ohněm z vypalovaných vesnic, domů, kostelů.

Připomínám, že tento teror nebyl veden proti nepříteli, ale občané habsburské monarchie terorizovali občany habsburské monarchie. Mezi nejkrutější trýznitele patřili Maďaři – a „Ukrajinci“... Vavrik k tomu píše:

Tento hrozný masový teror vyvolal u haličského osídlení nepředstavitelné zoufalství. Ne z blížící se ruské armády, ale z bandy zvěřsky brutálních zločinců své vlastní země. Byli vynuceni skrývat se před nimi v horách, v lesích, stepích i jámách. Stejně, jako se kdysi skrývali jejich předci před Tatary a Turky.

Vlasy vstávají na hlavě hrůzou, když domyslím, kolik msty a nenávisti vylil na své bližní ukrajinský fanatik, kolik jich vydal na smrt ukrajinský politik typu krvavého Kosti Levického, kolik umučených obětí měl na svědomí ukrajinský důstojník typu satanisty Čirovského. Ne den, ne dva, opíjel se strašlivý démon Haliče bratrskou krví. Na každém kroku byl viditelný a celou zemi se neslo jeho zlověstné vytí.

Důvody k takovým „exekucím“ byly např.: Rozsvítili lampu ve chlévě a tím dávali signál nepřátelským špiónům (hospodyně šla podojit krávu a rozsvítla si lampu, aby viděla). Řekl o sobě, že je Rusín (malý chlapec, školák, kterého udal jeho učitel). Byl přistižen, jak si na poli zpívá ruskou píseň. Pozdravila ruský. Řekla sousedce, že se ruská armáda chystá vstoupit na Halič a že již brzy bude konec utrpení (za to byla vyvražděna a vypálena celá vesnice).

Maďarský husar umlátí k smrti ženu před očima jejích dětí za to, že mu nemohla dát chleba (protože žádný neměla). Oblíbenou „zábavou“ maďarských husarů bylo přivazování „provinilců“ ke koňskému sedlu a usmýkání k smrti. A „Ukrajinci“ si libovali ve věšení provinilce za jednu nohu, s rukama svázanýma za zády.

Ve městech se situace nelišila, v mnohém byla ještě děsivější. Pověšení, zastřelení, ubití, rozsekaní šavlemi. Lvov zalila rusínská krev a dle svědectví ležely zmrzačené mrtvoly i na ulicích. Za jediný den, 20. srpna 1914, zde bylo zatčeno na 1.200 lidí. Nedaleké město Turka bylo známé svým krutým vězením a popravami, které probíhaly každý den. Ve městě Przemysl, které bylo i významným strategickým bodem kvůli vojenské pevnosti, bylo dne 15. září 1914 zmasakrováno 46 lidí, vězňů. Maďarští huláni svázané vězně nahnali do slepé ulice a začala krvavá jatka, jaká starodávné město nezažilo za celou svou historii.

Represím neunikla ani Bukovina (na východě) a Lemkovská Rus v nejzápadnějším cípu Haliče. Lemkové byli obzvláště tvrdým oříškem a to už pro Poláky. Nevymýtili z nich ani „rusofilství“, ani pravoslavnou víru. Mnoho jich skončilo v Talerhofu, Terezíně a jiných podobných „zařízeních“ po celém území monarchie. Bylo takových na třicet. Vavrik zmiňuje např. Miskolc, Ostřihom, Feldbach, Budapešť.

Vavrik také popisuje soud a popravu několika lemkovských pravoslavných kněží a to již 26. srpna 1914. Obvinění byli (jak jinak) z vlastizrady. Dle udání dvou řeckokatolických kněží měli provinilci šířit letáky s řečí nějakého pravoslavného biskupa Nikona (kterého nikdo neznal), osvobozující všechny Lemky od přísahy věrnosti Rakousko - uherské monarchii.

Vojenský tribunál představovali major auditor Mečislav Bělský (Polák), poručík zásobování Ivan Duša (Rusín), nadporučík soudce Josef Vondráč (Čech), poručík advokát Julian Fulayt (národnost nezjištěna). Obvinění přečet Vondráč, protokol zapisoval Duša. Mezi obviněnými byl otec a syn Sandovičové. Děkan Sandovič starší, otec devíti dětí, věděl, že obhajovat se nemá smysl, protože vše je již rozhodnuté předem. Po tribunálu chtěl jen ukázat být jeden jediný leták, který měl údajně šířit. Neměli ho. Sandovič mladší, student, však ještě nedokázal skrýt svou lemkovskou hrdost a soudu odpověděl takto:

Nemám žádnou příčinu, abych skrýval svou sounáležitost s Rusí, pro kterou se ani smrti nebojím. Má smrt ani smrt mého otce, dokonce ani smrt celé ruské Haliče nemůže zachránit tak velkou mocnost jako Rakousko – Uhersko. To je úkol její armády. Historie, ta čistá a pravdivá, jednou bude žádat odpovědi na všechny naše oběti, tím spíš, že nikdo z nás nedržel v ruce zbraň a nebojoval proti rakousko – uherské armádě. Vy máte moc vynášet nad námi rozsudky a tuto moc používáte.

Všech sedm obviněných bylo odsouzeno k smrti zastřelením.

Všechny popisované události se staly těsně po vyhlášení války, v rozpětí zhruba dvou měsíců. Už po měsíci byly haličské věznice přeplněné, takže se hned na konci srpna 1914 začalo s přesuny vězňů do větších věznic mocnářství a do koncentračního tábora v Talerhofu. První vězni do Terezína dorazili 3. září 1914, do Talerhofu o den později, 4. září 1914. Jejich návrat byl nežádoucí, proto se s nimi podle toho zacházelo. Terezínem dle oficiálních čísel prošlo „něco mezi“ 15 a 20 tisíci lidí. Talerhofem na 30 tisíc lidí. Čísla však dle svědectví neodpovídají realitě. Mrtvé nikdo nepočítal... Dle Vavrika jen v Talerhofu dle oficiálních čísel zemřelo na 3 tisíce lidí, ve skutečnosti jich ale bylo mnohem víc.

*Vasilij Romanovič Vavrik, narozen v roce 1889 v rolnické rodině, ve vesnici Jasnišče Brodského okrsku.

V roce 1914 studentem právnické fakulty Lvovské univerzity, zajat a uvězněn za „rusofilství“ nejprve v Terezíně, pak v Talerhofu. Na konci roku 1915 poslán z koncentračního tábora rovnou na italskou frontu, odkud ho zachránil ruský velvyslanec v Itálii. Vavrik nastoupil do sboru ruských legionářů, bojujících ve Francii (a za Francii). V roce 1917 se přidal na stranu bělogvardějců a bojoval v Dobrovolnické armádě na jihu Ruska, účastnil se obrany Krymu. Po porážce vojska barona Petra Wrangela odjel v roce 1920 do Československa, kde vystudoval na Karlově univerzitě slavistiku. V roce 1927 se vrací na tehdy již polskou Halič, kde zůstal až do své smrti v roce 1970. Celý život se nesmířil se sovětskou komunistickou mocí, která „ukrajinství“ nejen podpořila, ale k tomu zakázala všechny „rusofilské“ organizace a obyvatelstvo opět podrobila represím, tentokrát již v sovětských lágrech.

Tábor smrti Talerhof (3)

Transporty tisíců „rusofilů“ do věznic v jiných zemích monarchie jsou co do krutosti a podmínek totožné s pochody smrti, nechvalně známé z další světové války. Již po cestě mnozí vězni nepřežili týrání, hlad a žízeň a na určené místo se ani nedostali. Mnozí byli ubiti, mnozí dorazili jako mrzáci – s polámanými končetinami, oslepení, hluchí. Mrtví se nepočítali. Monarchie sčítala jen živé. Mrtví, zemřelí po cestě, byli buď ponecháni na místě, nebo na místě zahrabáni do mělkých „rychlých“ hrobů. Proto není dneska možné se skutečných čísel obětí dopočítat. Jsou jen odhady a ty jsou značně podhodnocené, protože „nebyl politický zájem“ tento teror nějak zdokumentovat, vyšetřit a uchovat v paměti dalších pokolení. Nezájem byl dokonce jak na (budoucí) Ukrajině, tak v SSSR. Důvod je celkem jasný. **Etnocida Haliče byla minou pod projektem „Ukrajina“**, schopnou roztrhat ho na kousky.

Talerhof vznikl na písčité půdě alpské doliny, kde se půda nehodila pro obdělávání. Pod blízkým sosnovým lesem stálo několik velkých leteckých hangárů. Jinak nic – pustina. První vězni dorazili pod dohledem vojáku haličského pluku jen do velkého prázdného prostoru, ohraničeného vysokými kůly s ostnatým drátem. Žádné baráky, žádné zázemí – jen pár hangárů. A mnoho šibenic...

Vězni rozličného věku i společenského postavení byli pomocí bajonetů a bodáků „uloženi“ na holou zem. Celý prostor byl zaplněn tak, že nebylo vidět zem. Podle oficiálních dat sem dovezli na 5 tisíc vězňů, ale podle hlášení rakouského důstojníka z října toho roku jich bylo na 8 tisíc. Živých, samozřejmě. Počet byl průběžně doplňován dalšími transporty.

Teprve na samém konci roku 1914, kdy už si zima vyžádala desítky mrtvých, bylo povoleno postavit baráky. Nu... spíše stodoly nebo přístřešky, bez podlah a topení. Povoleny však byly dřevěné palandy, stlučené z prken, což představovalo alespoň částečnou úlevu od strádání. Baráky stavěli vězni a v každém se pak tísnilo více jak 300 lidí.

Nemocnice v prvním roce a půl nebyla v koncentračním táboře žádná. Dojížděla sem párkrát do týdne zdravotní služba, jejíž jediným „medikamentem“ byla páchnoucí mast „na všechno“ a naftalín. Naftalínem zasypávali nemocné od hlavy až k patě, takže tito se pak dusili a dýchat nemohli ani spoluvězni. Jediným skutečným lékařem na tisíce lidí byl vězeň Vladimír Mogylnický. Mohl však pomoci jen někomu, protože léky a zdravotnický materiál v táboře chyběly.

Jídlem pro všechny věkové skupiny vězňů byl povětšinou suchý chléb, tvrdý a často plesnivý, někdy zas úplně rozmočený nebo mazlavý. Pekl se z té nejpodradnější mouky (odpadu) se značnou příměsí slámy. Dvakrát v týdně bylo maso – maličký kousek koňského nebo psího masa, tvrdého nebo silně páchnoucího, často i s

červy. Dále nahnílé brambory, krmná řepa. K pití špinavá a páchnoucí voda. Není divu, že tábor velmi brzy zachvátilo mnoho nemocí a epidemií. Chřipka, cholera, tyfus, záškrť, malárie, krvavé průjmy či zvracení... a všudypřítomné vši a svrab.

Vězně hlídali vojáci monarchie. A jak vzpomíná Vavrik, k službě sem byli vybráni snad největší psychopati z celé armády. Od vrchního velitele tábora von Stadlera až po posledního hajdučka. Vězni za celý svůj život nepoznali takovou krutost a degradaci svého lidství. Vavrik za nejkrutější z krutých označuje „Ukrajince“ Timčuka a Čirovského, jejichž bestialita, obzvláště vůči dětem, starcům a ženám, se jen stěží popisuje.

Následkem takového zacházení bylo nejméně 3 tisíce mrtvých Haličanů, Bukovinců, Lemků, nespočet zmrzačených, chromých, oslepených, hluchých... Mnoho vězňů se zbláznilo. Podle oficiálně nepřiznaných svědectví však existovalo nejméně 2 tisíce dalších, „zmizelých beze stopy“. Část „zmizelých“ byla umučena při soukromých „zábavách“ táborového personálu a část při nájemních pracích (personál čas od času vyvážel vězně na práce po okolí, peníze si ponechal a skupinu vězňů prostě kvůli případnému svědectví odpravil).

V červnu 1917, tedy měsíc po uzavření tábora, vystoupil v rakouském parlamentu český poslanec Jiří Stříbrný, poprvé informoval „civilizovanou společnost“ o hrůzách Talerhofu a doložil svou řeč očitými svědectvími. V březnu 1918 vystoupil na stejné téma a s doplňujícími svědectvími Polák Ljasocký. V bouřlivé době, před koncem války, se ale nikdo nechtěl podobnou „věcí“ zaobírat, natož ji vyšetřit. Tábor byl v tichosti rozebrán, zahlazeny stopy. Ani hroby, ani kříže nebo pomník nepřipomínaly oběti Talerhofu.

Vavrik tuto neochotu připomínat Talerhof, veřejně o tom mluvit a zanechat svědectví příštím pokolením těžce nesl. Neuměl se smířit s tím, že ani kosti umučených Haličanů nespočinou v rodné zemi a že památka obětí je stírána, zamlžována a „opracovávána“. Jedinou dobou, kdy se Talerhofem směli na Haliči zabývat, bylo krátké období mezi dvěma válkami (přelom dvacátých a třicátých let, Halič pod Polskem). Ve Lvově byla založena Talerhofská komise, složená z bývalých vězňů, a dokumentující páchané zločiny proti lidskosti. Stačila vydat jen čtyři almanachy, pak sovětská moc komisi rozpustila a takovéto „činnosti“ zakázala.

(Poláci tehdy naopak podobné aktivity vítali a na druhou stranu také podporovali „ukrajinství“. Rozkol uvnitř ovládaného etnika jim byl v té době výhodný).

Terezín přivítal haličské vězně stejně nepřívětivě, jako Talerhof. Na každém kroku vojenská stráž, hlídky na ochozech, těžké mříže. Však díky části českého personálu se podmínky vězněných brzy staly snesitelnými, oproti talerhofským lidskými. Vězni zde byli sice bití i popravováni, měli přísný režim, ale nedocházelo ke zvěřskému mučení „pro zábavu“, jako tomu bylo v Talerhofu.

Terezín byl dříve využíván jako vojenská kasárna a zároveň jako těžké vězení. Kasárna se nacházela v přívětivější, obytné části, vězení pak v té méně přívětivé. Byly zde i prostory pro stáje, sklepy a skladiště. Do všech těchto míst, která byla volná, nahnali na začátku září 1914 haličské vězně. Bylo jich na tisíce a byli úplně všude – dokonce i v chladných podzemních chodbách, sklepeních a ve stájích. Při takovém množství lidí se i zde začaly šířit nemoci, ovšem pevnost byla uzavřeným organismem, kde si nemohli dovolit epidemie, protože před nákazou neměl kam utéci ani personál. Byla proto zřízena prádelna, umývárna a lékařská ordinace se skutečnými léky. Terezín měl svou kuchyni a jídlo zde se dalo nazývat jídlem. Voda k pití čistá.

Lad a pořádek vnesly do lidského mraveniště zejména Anna Laube a Julie Kuglerová. Zajistili prostředky proti hmyzu, mýdlo a dokonce i valchy. Pro praní prádla i osobní hygienu určily přesné časy s rozpisy. „Venku“ uspořádaly sbírku ošacení všeho druhu, aby se vězni mohli převlékat. Vězni zde také pracovali. Bez mzdy, ale dostali se tak aspoň na chvíli do jiného prostředí. Pracovali nejen v pevnosti, ale i ve městě, v okolních zahradách a na polích.

Terezín byl pro Haličany místem, kde se necítili tak úplně ztracení a zatracení. Český personál dobře rozuměl a povětšinou soucítit se slovanskými bratry. Na stejném místě jako haličtí vězni se nacházeli také hlavní protagonisté sarajevského atentátu, Srbové Princip, Čabrinovič a Grabes. A na polích okolo pevnosti stály baráky pro ruské zajatce (šlo o největší zajatecký tábor na našem území). Díky českému personálu se podařilo Haličanům navázat dokonce písemný styk s ruskými zajatci. Vavrik ve své knize vzpomíná na Velikonoce 1915, které se pro haličské vězně staly opravdovým svátkem vzájemnosti a duševní vzpruhy.

Pravoslavní duchovní (také vězni) mohli provést sváteční modlitby hned brzy ráno. Protože byl teplý slunečný den, velitel směny Zelmann rozkázal vyvádět „na směny“ vězně ven, na široké terezínské hradby. Zapomněl přitom, že z hradeb je daleko vidět.

Každé ráno, v devět hodin, vyváděli přísně střeženého vězně Principa na krátkou procházku po malém dvorku. Vyvedli ho i nyní. Sotva své nohy, zakované do těžkých řetězů, dostal přes práh, z hradeb zahřmělo sborové haličské „Christos voskrese!“ Mladík překvapeně vzhlédl a pak zvedl ruku k pozdravu. Víc nezmohl, protože strážný ho okamžitě vlekl zpět do kobky. Hlasitý haličský pozdrav však vylákal ven z baráků za zdí ruské zajatce. Haličané na hradbách si všimli toho rojení a opět zahlaholili sborovým svátečním pozdravem „Christos voskrese!“. Odpověď z tábora zajatců byla neméně silná a nesla se litoměřickou krajinou do daleka.

Informace o Terezíně jako koncentračním táboře pro Haličany byla pro mě úplně nová a dozvěděla jsem se ji až z knihy Vavrika. Terezín je totiž všude prezentován jako koncentrační tábor pro židy – o tom je materiálů spousta. Někde se jen cudně zmiňují o věznicích z řad „odpůrců monarchie“. Haličané a „odpůrci monarchie“? Zvláštní...

Jestliže Terezínem prošlo 15 – 20 tisíc haličských vězňů, je logické, že někteří z nich se domů již nevrátili. Vavrik k tomu nic neuvádí, možná proto, že sám byl z Terezína na jaře 1915 převezen do Talerhofu. Současné ruské zdroje (na jaké jsem narazila) většinou uvádějí onoho malého chlapce, který byl zatčen při odchodu ze školy jen za to, že svému učiteli odpověděl, že je Rusín.

Nemohla dopátrat počtu obětí Haličanů v Terezíně, aspoň přibližně, nějaké číslo. Pak jsem narazila na stránky nějakého nadšence a našla velmi zajímavé čtení i s fotografiemi. Z údajů vyplývá, že [obětí by mělo být nejméně 156](#).

Tragédie Haliče (také Bukoviny, Lemkovštiny, Zakarpatské Rusi) na začátku 20. století zmařila dle skromných odhadů na 60 tisíc životů pravoslavných „rusofilů“. Životů těch, kdo se proti monarchii ani nevzbouřili, ani nevzali do ruky zbraň. Běženců se odhaduje víc jak 100 tisíc. Koncentračními tábory a věznicemi prošlo 40 – 50 tisíc lidí. Represím bylo vystaveno na 120 tisíc lidí. Na Haliči nebylo ruskojazyčné rodiny, která by nebyla represemi postižena. Plán „očistý“ území se zdařil, i když zatím jen částečně. Při sčítání lidu v roce 1931 se na Haliči stále ještě polovina lidí hlásila k Rusínům.

S koncem 1. světové války haličská kalvárie ještě zdaleka nekončila. Halič čekala ještě další vlna represí od Poláků a „Ukrajinců“, pak od sovětské moci, pak od nacistického Německa (většinou rukama „Ukrajinců“) a nakonec poválečné přesídlování. **Všechny ty represe měly však jeden cíl – zabít „rusofilství“ a pravoslaví, tj. podřezat a zničit etnické kořeny, na kterých stála jednota tamního obyvatelstva po tisíciletí.**

A to se v průběhu sta let povedlo...

Podobný způsob byl použitý k rozkolu hrdého a těžko porobitelného národa Srbů a Chorvatů. Tím, že Chorvati byli dotlačeni ke katolicismu a část Srbů, kteří žili dlouhý čas pod nadvládou Turků (Boseňtí Srbové), k přijetí islámu, se zasela nesmiřitelná nenávist mezi tato původně jednotná subetnika.

Vavrik psal svou knihu ve dvacátých letech minulého století, tedy v době, kdy nevěděl, co má ještě Halič a

„ukrajinství“ před sebou. Podívejme se nyní na některé jeho myšlenky. Je velmi smutné číst tyto řádky a dobře, že se Vavrik nedožil současného stavu na Ukrajině:

Ukrajínští chytráci a falzifikátoři historie pouštějí nyní mezi lidi všelijaké blamáže, že se v Talerhofu mučili „Ukrajinci“.

Jestliže tedy Ukrajinci, pak tací, jako byl Gogol, Zubčenko, Naumovič, kteří Zakarpatskou Rus, Volyň, Podolí i Halič pokládali za část ruské země.

Hrstička „svobodných Ukrajinců“, kteří se omylem, válečnými zmatky nebo na udání svých nepřátel ocitli v Talerhofu, velmi rychle získala svobodu a to díky „ukrajinské komisi“ v Grazu. Tomuto jejich nestoudnému podvodu nikdo neuvěří. Jak mohli trpět v Talerhofu „Ukrajinci za ukrajinskou ideu“, když samo Rakousko a Německo založili ukrajinský stát?!

V době války vyšlo z haličského národa až příliš mnoho nelidským zrud a to je skličující, velmi skličující... Neudivují nenávistní jedinci z řad židů, Poláků, Němců, ale je velmi bolestné, že rakušácký duch otroctví a servilnosti pošval bratra proti bratru. Všichni páchali Kainovo dílo v rámci svých pravomocí a pro své osobní výhody – pro pochvalu, pro odměnu, pro blahosklonnost a oblíbenost u svých vyšších nadřízených. Nejprísnější odsouzení si zaslouží kainovská prodejnost haličské inteligence, hlavně z řad učitelů a duchovních.

Hle, za jaké ideály šly tisíce do vyhnanství nejstrašnějších táborů smrti! Před takovými ideály a svátostmi se vždy hluboce skláněly a vždy se sklánět budou hlavy obyvatel Zakarpatské Rusi.

Budoucí historik Zakarpatské Rusi posbírání všechny její slzy a jako perlami jimi ozdobí trnovou korunu jejího mučednictví. A vynese svůj spravedlivý soud. Dnes ještě nenastala ta doba, ale čím dál větší část haličské společnosti začíná chápat, že partijní slepota v jednom a téměř národě přináší strašlivé spory a plody těchto nesmiřitelných sporů snižují lidskost až na nejnižší stupeň nevědomé a bezcitné zvířecosti. Udání, pomluvy, křivé přísahy, výsměch a ponižování svých bližních – to vše je každodenním chlebem téhle hydry, pro kterou nemá ceny ni otec, ni matka, žena, dcera, bratr či souseď. Jen její vztek, msta a zloba jsou nekonečné